

SELETUSKIRI

regionaalministri määruse „Perioodi 2023–2027 väärtusliku püsirohuma sailitamise toetus“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse (edaspidi *ELÜPS*) § 7 lõike 2, § 24 lõike 1 ja § 38 lõike 3 alusel.

1. jaanuaril 2023 algas uus Euroopa Liidu (edaspidi ka *EL*) programmiperiood 2023–2027, mille raames saab Eesti osa Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi eelarvest. Nendest fondidest toetuste andmist reguleerib perioodil 2023–2027 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 1–186). Nimetatud määruse artikli 9 kohaselt tuleb liikmesriikidel EL-i toetuste saamiseks koostada ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava, milleks Eesti puhul on „Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027“ (edaspidi *strateegiakava*), mis kiideti heaks Euroopa Komisjoni otsusega. Eelnõu on vajalik strateegiakava keskkonna- ja kliimakoostuste ning muude majandamiskohustuste sekkumise „Väärtusliku püsirohuma sailitamise toetus“ (edaspidi ka *toetus*) rakendamiseks. Toetuse õiguslik alus on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artikkel 70.

Toetuse eesmärk on säilitada ja ekstensiivselt majandada väärtuslikke püsirohumaad. Toetusega suunatakse taotlejaid hoidma väärtuslikke püsirohumaad rohukameras ja neid mitte uuendama, et säiliks ja taastuks looduslik taimestik ja liigirikkus. Väärtuslik püsirohuma selle määruse tähenduses on kõrge loodusväärtusega püsirohuma, kus on kujunemas looduslik taimestik ja seeläbi tagatud tingimused suurema liigirikkuse kujunemiseks (edaspidi *kõrge loodusväärtusega püsirohuma*), ning pärandniit, mille kohta on andmed kantud Eesti looduse infosüsteemi (edaspidi *EELIS*) ja mis ei asu looduskaitseaduse § 4 lõike 1 punktis 1, 2, 4, 5 või 6 nimetatud kaitstaval loodusobjektidel (edaspidi *väljaspool kaitstavaid alasid asuva pärandniit*). Toetust antakse eksperdi inventeeritud väljaspool kaitstavaid alasid asuva pärandniidu ja eksperdi inventeeritud kõrge loodusväärtusega püsirohuma kohta. Looduslikud niidud, pikaajalised püsirohumaad, pärandniidud ja teised lagedad alad on põllumajandusmaastikus mitmekesisuse allikad ehk tuumalad, mis pakuvad toitumis-, paljunemis-, pesitsus-, elu-, talvitumis- ja varjupaiku väga paljudele liikidele. Nendelt aladelt saavad kasulikud organismid levida edasi teistesse agroökosüsteemidesse ja pakkuda põllumajandusele selliseid vajalikke looduse hüvesid ehk ökosüsteemiteenuseid nagu tolmeldamine ja looduslik kahjuritõrje. Lagedad alad on olulised rohekoridoride osad, mis tagavad maastiku sidususe ja on erinevatele avamaastiku liikidele levikukoridorideks. Oluline on väärtuslike püsirohumaade roll ka kliimamuutuste leevendamisel, kliimamuutustega kohanemisel ja orgaanilise süsiniku sidumisel muldadesse. Väärtuslikud püsirohumaad kannavad ja toetavad samu väärtusi, mis looduslikud niiduökosüsteemid. Paljud sellistest aladest võivad olla vanad rohuma kooslused ja kõrge ökoloogilise väärtusega, samas suureneb surve nende ülesharimiseks või metsastamiseks.

Toetuse rakendamine aitab kaasa Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artiklis 6 nimetatud erieesmärkide d, e ja f saavutamisele. Erieesmärk e seab sihiks edendada kestlikku arengut ja selliste loodusvarade tõhusat majandamist nagu vesi, muld ja õhk, vähendades seejuures sõltuvust kemikaalidest. Erieesmärk d seab sihiks aidata kaasa kliimamuutuste leevendamisele ja nendega kohanemisele, sealhulgas kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise ja süsiniku sidumise võimendamise kaudu, ning edendada kestlikku energiat. Erieesmärk f seab sihiks aidata kaasa elurikkuse vähenemise peatamisele ja selle ümberpööramisele, edendada ökosüsteemi teenuseid ning säilitada elupaiku ja maastikke. Toetuse abil panustatakse tegevuspõhise riigieelarve programmi „Põllumajandus, toit ja maaelu programm 2023–2026“ tegevuse 7.1.1 „Põllumajanduskeskkonna hea seisundi tagamine“ tegevussuunda „Täiendav keskkonnahoid“, mille eesmärk on tagada keskkonnasõbralike tavade laiem kasutus põllumajanduses. Samuti panustatakse toetuse abil „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ põllumajanduskeskkonna tegevussuuna järgmistesse eesmärkidesse: väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise negatiivne mõju keskkonnale on vähene, säilinud on põllumajandusmaa elurikkus ja maastiku mitmekesisus ning tagatud on ökosüsteemi teenuste toimimine.

Toetuse taotlusi võetakse vastu alates 2024. aastast. ELÜPS-i § 11 lõike 1 kohaselt kehtestab valdkonna eest vastutav minister igal aastal määrusega need strateegiakava sekkumiste raames antavad toetused, mida kalendriaastal antakse. Kui toetuse andmist ei ole eelarveaastal määrusega kehtestatud, siis toetuse taotlemise õigust ei teki.

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi maakasutuspoliitika osakonna peaspetsialist Kadri Kask (625 6141, kadri.kask@agri.ee). Juriidilise ekspertiisi eelnõule on teinud Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna nõunik Ketlyn Roze (625 6127, ketlyn.roze@agri.ee). Eelnõu ja seletuskirja keeletoiemetaja on Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna peaspetsialist Laura Ojava (625 6523, laura.ojava@agri.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu (edaspidi *eelnõu*) koosneb 21 paragrahvist.

Eelnõu § 1 sätestab, et määrusega kehtestatakse strateegiakava keskkonna- ja kliimakoostuste ning muude majandamiskohustuste sekkumise „Väärtusliku püsirohumaat säilitamise toetus“ raames antava väärtusliku püsirohumaat säilitamise toetuse andmise tingimused ning kord. Toetuse andmise tingimused ning kord hõlmavad sätteid toetatavate tegevuste, toetuse ühikumäära, taotlejale kehtestatud nõuete, toetusõigusliku maa nõuete, tingimuslikkuse nõuete ja baasnõuete, toetuse põhi- ja lisategevuse elluviimise nõuete, põllumajandusliku majapidamise üleandmise, kohustuse üleandmise ja ülevõtmise, kohustuse suurendamise ja vähendamise, toetuse taotlemise, kontrollide, toetuse vähendamise, taotluse rahuldamise ja rahuldamata jätmise, toetuse maksmise ning toetuse saaja andmete avalikustamise kohta.

Eelnõu §-ga 2 sätestatakse toetatavad tegevused.

Lõike 1 kohaselt antakse toetust väärtusliku püsirohumaat säilitamise tegevuste elluviimise eest määruses sätestatud ajavahemiku jooksul toetusõiguslikul väärtuslikul püsirohumaal, mis on kindlaks määratud esimesel kalendriaastal esitatud taotluse alusel (edaspidi *kohustus*).

Lõige 2 reguleerib, mis ajavahemiku jooksul peab väärtusliku püsirohumaad säilitamise põhitegevust ellu viima. Väärtusliku püsirohumaad säilitamise põhitegevust peab ellu viima viie järjestikuse kalendriaasta (edaspidi *kohustuseperiood*) jooksul. Mitme keskkonnatoetuse saamiseks peab taotleja võtma viieaastase kohustuse. Seeläbi tagatakse kohustusealustel maadel järjepidev toetuse saamise tingimuste täitmine, mis tagab ka toetuse eesmärgi saavutamise. Kui väärtusliku püsirohumaad kohta on võetud viieaastane kohustus, siis ei kahjustata seal kohustuseperioodi jooksul rohukamarat, ei kasutata väetisi ega taimekaitsevahendeid. Ekstensiivne hooldamine tähendab, et maid niidetakse või karjatatakse mõõdukalt. Seega võib eeldada, et viie aasta pärast on need maad endiselt väärtuslikud püsirohumaad ja toetuse eesmärk on täidetud.

Kalendriaasta algab 1. jaanuaril ja lõpeb 31. detsembril (edaspidi *kohustuseaasta*). Kohustuse võtmise aastal algab kohustuseaasta tagasiulatuvalt 1. jaanuarist. Toetuse taotlejad peavad muu hulgas järgima ka tingimuslikkuse nõudeid, mida tuleb täita ja mille täitmist kontrollitakse samuti terve kalendriaasta jooksul. Seega on põhjendatud ka kohustuseperioodi pikkus määrata kalendriaastates.

Lõiked 3 ja 4 reguleerivad väärtusliku püsirohumaad säilitamise lisategevuse elluviimise nõudeid. Väärtusliku püsirohumaad säilitamise lisategevus, mille elluviimise eest toetust antakse, on tulemuspõhine lisategevus. Väärtusliku püsirohumaad säilitamise tulemuspõhist lisategevust peab ellu viima kohustuseperioodi ühe kalendriaasta (ehk kohustuseaasta) jooksul. Tulemuspõhine lisategevus on vabatahtlik lisakohustus, mille käigus toetuse taotleja hindab ise oma maad. Tulemuspõhise hindamise jaoks vajalik metoodika ja ankeet töötatakse välja LIFE'i projekti „Loodusrikas Eesti“ raames. Väärtusliku püsirohumaad säilitamise tulemuspõhise lisategevuse elluviimise eest antakse toetust üksnes selle maa kohta, mille kohta antakse toetust väärtusliku püsirohumaad säilitamise põhitegevuse elluviimise eest.

Lõigetes 5–7 sätestatakse, mis on kohustusealune maa, mis ajast alates loetakse see kindlaks määratuks ning mis tingimustel võib kohustusealuse maa asukoht muutuda. Kohustuseperioodi esimesel kalendriaastal esitatud taotluse alusel kindlaks määratud toetusõiguslik väärtuslik püsirohumaad, kus viiakse ellu väärtusliku püsirohumaad säilitamise tegevusi (edaspidi *kohustusealune maa*), ja selle pindala suurus võib kohustuseperioodi jooksul muutuda üksnes määruses sätestatud ulatuses, kui EL-i õigusaktis ei ole sätestatud teisiti. Lubatud on kohustust üle anda ning kohustusealust maad suurendada ja vähendada (eelnõu §-d 11–13): seda selleks, et tagada taotlejatele mõistlik paindlikkus mitmeaastase kohustusega hõlmatud maade liikumisel majapidamiste vahel.

Kohustusealune maa loetakse kindlaks määratuks tagasiulatuvalt alates kohustuseperioodi esimese kalendriaasta 1. jaanuarist. Mõistliku paindlikkuse tagamiseks võib kohustusealuse maa asukoht muutuda põllu piiride muutumise tõttu, kui see ei too kaasa kohustusealuse maa pindala muutumist. Siin on mõeldud ainult sama põllu piiride korrigeerimist.

Lõikes 8 sätestatakse, mis on väärtuslik püsirohumaad. Nimetatud lõike kohaselt on väärtuslik püsirohumaad selle määruse tähenduses kõrge loodusväärtusega püsirohumaad ja väljaspool kaitstavaid alasid asuv pärandniit.

Eelnõu §-ga 3 sätestatakse toetuse ühikumäär.

Lõike 1 kohaselt on toetuse ühikumäär põhitegevuse elluviimise eest ühe hektari maa kohta kalendriaastas järgmine:

- 1) 80 eurot eksperdi inventeeritud väljaspool kaitstavaid alasid asuva pärandniidu säilitamise korral;
- 2) 50 eurot eksperdi inventeeritud kõrge loodusväärtusega püsirohumaat säilitamise korral.

Lõike 2 kohaselt on toetuse ühikumäär tulemuspõhise lisategevuse elluviimise eest ühe hektari maa kohta kalendriaastas kümme eurot.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artikli 70 lõike 3 kohaselt annavad liikmesriigid toetust üksnes nende kohustuste jaoks, mis erinevad sama määruse artikli 31 kohastest kliima-, keskkonna- ja loomade heaolu kavade kohustusest ning mis on rangemad:

- 1) tingimuslikkuse nõuetest;
- 2) asjaomastest väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise ning loomade heaolu miinimumnõuetest ning muudest asjaomastest liikmesriigi ja liidu õigusega ette nähtud kohustuslikest nõuetest;
- 3) nõudest hoida põllumajandusmaa karjatamiseks või harimiseks sobilikus seisukorras ilma tavapärasest erinevaid põllumajandusmeetodeid või -masinaid kasutava ettevalmistava tegevuseta.

Toetusega hüvitatakse toetuse saajale toetuse tegevuste elluviimisest tingitud lisakulu ning saamata jäänud tulu osaliselt. Toetuse ühikumäärade väljatöötamisel arvesse võetud lisakulud ja saamata jäänud tulu on esitatud strateegiakava sekkumise „Väärtusliku püsirohumaat säilitamise toetus“ punktides 7 ja 12.

Lõigetes 3 ja 4 on toodud sätted juhuks, kui kohustuseaastal esitatud kõigi nõuetekohaste taotluste rahastamise summa ületab toetatavale tegevusele eelarveaastaks määratud eelarve. Toetuse eripära tõttu ei ole selle toetuse puhul kõigi nõuetekohaste taotluste täies mahus rahuldamiseks eelarve mittejätkumise korral tavapäraste eelistuskriteeriumite rakendamine põhjendatud, mistõttu on üheks alternatiiviks ühikumäära vähendamine. Selle kohaselt saavad toetust kõik nõuetekohased taotlejad, ent vähendatud ühikumääraga. Seetõttu vähendab Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (edaspidi *PRIA*) lõike 3 kohaselt sellisel juhul toetuse ühikumäära ulatuses, mis on vajalik kõigi nõuetekohaste taotluste rahuldamiseks maksimaalsel võimalikul määral. Lõike 4 kohaselt on *PRIA*-l õigus vähendada üht või mõlemat lõikes 1 nimetatud ühikumäära. Õiguslik alus toetuse ühikumäära vähendamiseks on sätestatud ELÜPS-i § 28 lõike 2 punktis 2.

Eelnõu §-dega 4 ja 5 sätestatakse toetusõiguslikkuse nõuded taotleja ja maa kohta. Toetusõiguslikkuse nõuete eesmärk on tagada toetuse eesmärkide parem täitmine ning välistada toetuse mittesihipärane maksmine ja asjatu administratiivkoormus. ELÜPS-i § 28 lõike 3 punkti 1 kohaselt jäetakse toetuse taotlus rahuldamata, kui taotleja, taotlus või toetatav tegevus ei vasta toetuse andmise ja kasutamise nõuetele, kui EL-i õigusaktidest ei tulene teisiti.

Eelnõu §-ga 4 sätestatakse nõuded taotlejale.

Lõike 1 kohaselt antakse toetust füüsilisele isikule, füüsilisest isikust ettevõtjale, juriidilisele isikule või juriidilise isiku staatusega ühendusele, kes viib kohustuseperioodi jooksul ellu väärtusliku püsirohumaat säilitamise tegevusi (edaspidi koos *taotleja*). Sisuliselt sätestatakse lõikega 1 nende isikute ring, kes võivad toetust taotleda.

Lõike 2 kohaselt väärtusliku püsirohumaat säilitamise kohustus lõpeb, kui taotleja ei ole vääramatu jõu või erandlike asjaolude esinemise tõttu võimeline jätkama kohustuse täitmisega.

Vääramatu jõud on asjaolu, mida taotleja ei saanud mõjutada ja mõistlikkuse põhimõttest lähtuvalt ei saanud temalt oodata, et ta kohustuse võtmise ajal selle asjaoluga arvestaks, seda väldiks või takistava asjaolu või selle tagajärje ületaks. Vääramatu jõu ja erandlike asjaoludena käsitatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116, mis käsitleb ühise põllumajanduspoliitika rahastamist, haldamist ja seiret ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1306/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 187–261), artikli 3 lõike 1 kohaselt eelkõige järgmist:

- raske loodusõnnetus või rasked ilmastikutingimused, mis kahjustavad tõsiselt põllumajanduslikku majapidamist;
- põllumajandusliku majapidamise loomakasvatushoonete hävimine õnnetusjuhtumi tagajärjel;
- toetusesaaja karja osa või kogu karja haigestumine loomataudi või osa või kõiki põllukultuure mõjutav taimehaiguse puhang või taimekahjustaja;
- kogu põllumajandusliku majapidamise või selle suure osa sundvõõrandamine, kui taotluse esitamise päeval ei olnud võimalik sundvõõrandamist ette näha;
- toetusesaaja surm;
- toetusesaaja pikaajaline töövõimetus.

Vääramatu jõu ja erandlike asjaolude olemasolu hindamisel võetakse arvesse üksikjuhtudel ilmnenud asjaolusid. Vääramatu jõu või erandlike asjaolude esinemisest tuleb teavitada PRIA-t ja esitada asjakohased tõendid selle esinemise kohta.

Eelnõu §-ga 5 sätestatakse nõuded toetusõigusliku maa kohta.

Lõike 1 kohaselt antakse toetust sellise väärtusliku püsirohumaa kohta, millel tegeletakse maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruse nr 71 „Otsetoetuste saamise üldised nõuded, põhisissetuleku toetus, ümberjaotav toetus ja noore põllumajandustootja toetus“ §-s 3 nimetatud põllumajandusliku tegevusega ning mis vastab eelnimetatud määruse § 4 lõigetes 2–5, 7 ja 11 sätestatud nõuetele. Põllumajanduslikuks tegevuseks loetakse eespool nimetatud määruse kohaselt põllumajandustoodete tootmist ja põllumajandusmaa hoidmist karjatamiseks või harimiseks sobilikus seisukorras. Toetusõigusliku põllumajandusmaa määramisel lähtutakse maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruses nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ sätestatust.

Lõikega 2 sätestatakse, millise väärtusliku püsirohumaa kohta toetust antakse. Toetust antakse taotleja kasutatava kokku vähemalt 0,30 hektari suuruse väärtusliku püsirohumaa kohta, mis on eksperdi inventeeritud väljaspool kaitstavaid alasid asuv pärandniit või eksperdi inventeeritud kõrge loodusväärtusega püsirohumaa. Püsirohumaa määramisel lähtutakse maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ §-s 4 sätestatust. Projekti ELME¹ („Elurikkuse sotsiaal-majanduslikult ja kliimamuutustega seostatud keskkonnaseisundi hindamiseks, prognoosiks ja andmete kättesaadavuse tagamiseks vajalikud töövahendid“) raames kaardistati PRIA põllumassiivide registri andmete (andmed püsirohumaa esinemise kohta perioodil 2004–2019) tuginedes vähemalt kümme aastat vanad püsirohumaad, mis ei kattu EELIS-e poollooduslike niidukoosluste kaardikihiga. Projekti ELME raames valminud kaart uuendatakse Maaelu Teadmuskeskuses 2023. aasta jooksul ning see saab aluseks väärtuslike püsirohumaade

¹ <https://keskkonnaagentuur.ee/elme>

inventeerimisele. Inventeerijate leidmiseks korraldati riigihange. Inventuuride tulemusena moodustub kaardikiht, kuhu on kantud need püsirohumaad, mis tunnistati ekspertide poolt kõrge loodusväärtusega püsirohumaadeks või pärändniitudeks. Väljaspool kaitstavaid alasid asuvate pärändniitude puhul on väärtusliku püsirohumaad säilitamise toetuse taotlemisel aluseks EELIS-esse kantud andmed pärändniitude kohta.

Lõikega 3 sätestatakse põllu minimaalne suurus. Põllumajandusmaa pindala määramisel võetakse arvesse põld, mille pindala on vähemalt 0,30 hektarit, ja ühel põllumassiivil kõrvuti paiknevad põllud, mille pindala kokku on vähemalt 0,30 hektarit.

Lõike 4 kohaselt ei anta topeltrahastamise vältimiseks toetust maa kohta, mille kohta taotletakse strateegiakava alusel antavat muud pindalapõhist keskkonna- ja kliimakoostuste ning muude majandamiskohustustega seotud toetust või kliima-, keskkonna- ja loomade heaolu kavade seotud toetust, välja arvatud mahepõllumajandusliku loomakasvatuse, mahepõllumajanduse ökokava ja keskkonnasõbraliku majandamise toetust. Toetust antakse seega ka sellise maa kohta, mille kohta antakse mahepõllumajandusliku loomakasvatuse, mahepõllumajanduse ökokava või keskkonnasõbraliku majandamise toetust.

Lõike 5 kohaselt ei anta toetust maa kohta, mis vastab maaeluministri 22. detsembri 2022. a määruse nr 79 „Perioodi 2023–2027 pärändniidu hooldamise toetus“ §-s 5 või maaeluministri 22. aprilli 2015. a määruse nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“ §-s 5 sätestatud toetusõigusliku maa nõuetele. Nimetatud maade puhul on tegemist kaitstavatel aladel asuvate pärändniitudega, mille kohta on võimalik taotleda pärändniidu või poolloodusliku koosluse hooldamise toetust. Samuti ei anta lõike 5 kohaselt toetust maa kohta, mis vastab maaeluministri 27. detsembri 2022. a määruse nr 88 „Perioodi 2023–2027 pinnavee kaitse toetus“ §-s 5 sätestatud toetusõigusliku maa nõuetele. Pinnavee kaitse toetuse eesmärk on vähendada põllumajandusmaal toitainete leostumise ohtu, kuna põllumajandustootmises võivad toitained sõnniku ja mineraalväetiste liigse või väärakasutamise tagajärjel kanduda põhja- ja pinnavette. Pinnavee kaitse eesmärki täidab paremini pinnavee kaitse toetus, mille nõuded on väärtusliku püsirohumaad säilitamise toetuse nõuetest rangemad.

Eelnõu §-ga 6 sätestatakse tingimuslikkuse nõuetega seonduv.

Lõike 1 kohaselt peab taotleja täitma kogu põllumajandusliku majapidamise maal ja oma põllumajanduslikus tegevuses maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruses nr 68 „Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuded ning kohustuslikud majandamisnõuded“ sätestatud nõudeid, mis on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artiklite 12 ja 13 alusel. Tingimuslikkuse nõuded hõlmavad nii maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõudeid kui ka kohustuslike majandamisnõudeid. Kohustuslikud majandamisnõuded on valik juba kehtivatest erinevatest riigisisestest nõuetest. Tingimuslikkus on seotud kliima- ja keskkonna, sealhulgas vee, mulla ja ökosüsteemide elurikkuse, rahva- ja taimetervise ning loomade heaolu valdkonnas kehtestatud nõuete järgimisega. Tingimuslikkuse nõuete järgimine on eelduseks strateegiakava pindala- ja loomapõhiste toetuste täies mahus saamiseks. Tingimuslikkuse nõuete rakendamise ja välistatakse juhud, kus valdkonna järelevalveasutus kohaldab põllumajandustootjale elementaarsete nõuete rikkumise korral asjakohast meedet või karistust, kuid ta saab samal ajal siiski täies mahus põllumajandustoetusi. Eri valdkondade nõudeid on niinimetatud tingimuslikkuse süsteemi (varem nõuetele vastavus) järk-järgult kaasatud alates 2004. aastast.

Lõike 2 kohaselt täidab taotleja tingimuslikkuse nõudeid kogu kohustuseperioodi jooksul (viie järjestikuse kalendriaasta ehk viie järjestikuse kohustuseaasta jooksul).

Lõike 3 kohaselt peab taotleja esitama andmed kogu põllumajandusliku majapidamise maa kohta, kuna tingimuslikkuse nõudeid tuleb täita ka sellel maal, mille kohta toetust ei taotleta. Andmed esitatakse toetuse taotlemisel.

Eelnõu §-ga 7 sätestatakse baasnõuded.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115 artikli 70 lõike 3 kohaselt võib toetust anda vaid nende kohustuste jaoks, mis on rangemad tingimuslikkuse nõuetest, asjaomaste väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise ja loomade heaolu miinimumnõuetest, muudest asjaomastest liikmesriigi ja liidu õigusega ette nähtud kohustustest ning põllumajandusmaa heas seisukorras hoidmise tingimustest ning mis erinevad strateegiakava kliima-, keskkonna- ja loomade heaolu kavadest. Toetust ei ole lubatud maksta tingimuslikkuse nõuete ja baasnõuete täitmise eest. Kui toetuse olemuse tõttu on tingimuslikkuse nõuded toetatava tegevuse elluviimise eelduseks, võivad need ühtlasi olla ka baasnõuded. Toetuse andmisel tuleb baasnõuete järgimist taotleja põllumajanduslikus majapidamises ka kontrollida ning kui mõnda baasnõuet rikutakse, vähendatakse rikkumise raskust, ulatust, püsivust ja korduvust arvestades toetust või jäetakse taotlus rahuldamata.

Toetuse esimene baasnõue on veeseaduse §-s 155 sätestatud põlluraamatu pidamine. Põlluraamatusse tuleb kohustuseaastal kanda andmed põllumajandusliku tegevuse kohta.

Teine baasnõue viitab maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruse nr 68 „Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuded ning kohustuslikud majandamisnõuded“ §-dele 2 ja 8, millega sätestatakse püsirohumaad säilitamise kohustus ning keskkonnatundliku püsirohumaad, sealhulgas Natura 2000 aladel asuvate pärandniitude ja eksperdi inventeeritud väärtuslike püsirohumaade künni ja kasutusotstarbe muutmise keeld.

Eelnõu §-ga 8 sätestatakse väärtusliku püsirohumaad põhitegevuse elluviimise nõuded. Tegemist on nõuetega, mille täitmisega kaasnev lisakulu või saamata jäänud tulu osaliselt või täielikult toetusega hüvitatakse.

Lõikega 1 sätestatakse, et taotleja peab täitma kohustuseperioodi jooksul väärtusliku püsirohumaad põhitegevuse elluviimise nõudeid kogu kohustusealusel maal.

Lõike 2 kohaselt tuleb väärtuslikku püsirohumaad hoida rohukamaras. Rohukamaras hoidmine tähendab, et väärtuslikku püsirohumaad ei tohi künda, kultiveerida, koorida, randaalida ega freesida ning sellel ei tohi teha muid rohukamarat kahjustavaid mullaharimistöid. Metssigade kahjustatud rohukamarat võib tasandada ja siluda. Toetusega suunatakse taotlejaid hoidma väärtuslikke püsirohumaad rohukamaras ja neid mitte uuendama, et säiliks ja taastuks looduslik taimestik ja liigirikkus.

Lõike 3 kohaselt ei ole väärtuslikku püsirohumaad lubatud uuendada ja selle ülekarjatamine on keelatud. Ülekarjatamise tõttu võib rohukamar kahjustuda, kui loomade karjatamisel ei järgita sobivat karjatamiskoormust ehk ei arvestata konkreetse maa karjatamise taluvust või ei arvestata konkreetse aasta rohukasvu ja ilmastikuolusid. Ülekarjatamise vältimiseks on soovitatav karjamaid plaanipäraselt vahetada, jootmiskohti liigutada ja karjatada loomaliike vahelduvalt. Võrreldes kultuurrohumaadega on väärtuslikud püsirohumaad oluliselt

liigirikkamad. Võimaluse korral tuleks kasutada segakarjatamist, kuna erinevad kariloomad eelistavad erinevaid taimi ja nii tagatakse parem karjatamise tulemus.

Lõike 4 kohaselt on väärtuslikul püsirohumaal keelatud väetise ja reoveesette ning keemilise taimekaitsevahendi kasutamine. Toetuse eesmärk on säilitada püsirohumaad, kus on kujunenud või säilinud looduslik taimestik ja seeläbi tagatud tingimused liigirikkuseks. Seetõttu ei ole väärtuslikel püsirohumaadel väetamine ja keemilise taimekaitsevahendi kasutamine lubatud. Keeld aitab tagada väljakujunenud loodusliku taimiku säilimist.

Lõike 5 kohaselt on väärtuslikul püsirohumaal elurikkuse hoidmiseks hekseldamine lubatud alates 1. augustist. Kui väärtuslikku püsirohumaad niidetakse või hekseldatakse, siis võib niite või heksli maha jätta.

Eelnõu §-ga 9 sätestatakse väärtusliku püsirohumaad tulemuspõhise lisategevuse elluviimise nõue.

Lõigete 1 ja 2 kohaselt peab taotleja täitma kohustuseaasta jooksul tulemuspõhise lisategevuse nõuet sellel väärtuslikul püsirohumaal, mille kohta ta taotleb toetust lisategevuse elluviimise eest. Lisategevusega katsetatakse tulemuspõhise toetuse meetodikat. Tulemuspõhise lisategevuse elluviimise korral hindab taotleja väärtuslikku püsirohumaad LIFE'i projekti „Loodusrikas Eesti“ raames välja töötatud meetodika alusel.

Eelnõu §-ga 10 sätestatakse põllumajandusliku majapidamise üleandmine.

Põllumajandusliku majapidamise üleandmise korral kohaldatakse maaeluministri 20. detsembri 2022. a määruse nr 67 „Põllumassiivi kaardi koostamise, põllumassiivi toetusõigusliku pindala määramise ja põllumassiivi kasutamise kohta andmete esitamise tingimused ja kord“ §-s 6 sätestatud. Põllumajandusliku majapidamise ülevõtmise korral saab ülevõtja jätkata pooleli olevat üleandja kohustust.

Eelnõu §-ga 11 sätestatakse väärtusliku püsirohumaad säilitamise kohustuse üleandmine ja ülevõtmine. Toetuse saajal on õigus kohustust teisele isikule üle anda. Kohustuse üleandmine ja ülevõtmine on lubatud selleks, et tagada paindlikkus mitmeaastaste kohustustega hõlmatud maade liikumisel majapidamiste vahel. Kohustust on lubatud osaliselt või täielikult teisele isikule üle anda või teiselt isikult üle võtta.

Lõike 1 kohaselt võib kohustuse üle anda alates teisest kohustuseaastast. Esimesel kohustuseaastal võib kohustuse üle anda vääramatu jõu või erandlike asjaolude esinemise korral või põllumajandusliku majapidamise üleandmise korral § 10 kohaselt.

Lõigetega 2–6 sätestatakse ülevõetud kohustuse kestuse arvestamine. Kui kohustuse võtab üle isik, kellel ei ole kohustust, loetakse kohustuseperioodi kestuseks ülevõetud kohustuse kestus. Sellisel juhul võib ülevõetud kohustusealuse maa pindala suurus muutuda §-des 12 ja 13 sätestatud ulatuses ka siis, kui üleandja on kohustusealuse maa pindala suurst enne selle üleandmist muutnud.

Kui kohustuse võtab üle isik, kelle kohustus on alanud hiljem kui ülevõetud kohustus, siis kohustused liidetakse ning kohustuseperioodi kestuseks loetakse ülevõtja kohustuseperioodi kestus. Kui kohustuse võtab üle isik, kelle kohustus on alanud varem kui ülevõetud kohustus, siis kohustused liidetakse ja kohustuseperioodi kestuseks loetakse:

- 1) kohustuse ülevõtja kohustuseperioodi kestus, kui ülevõetud kohustusealuse maa pindala on kuni kaks hektarit või üle kahe hektari, aga moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast kuni 20 protsenti;
- 2) kohustuse üleandja kohustuseperioodi kestus, kui ülevõetud kohustusealuse maa pindala on üle kahe hektari ja moodustab üle 20 protsendi kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast.

Kui isik võtab kohustuseaastal üle mitu kohustust ja ülevõetud kohustusealuse maa pindala kokku on kuni kaks hektarit või üle kahe hektari, aga moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast kuni 20 protsenti, siis kohustused liidetakse ja kohustuseperioodi kestuseks loetakse kohustuse ülevõtja kohustuseperioodi kestus. Kui mitmelt isikult ülevõetud kohustusealuse maa pindala kokku on üle kahe hektari ja moodustab kohustuse ülevõtja kohustusealuse maa pindalast üle 20 protsendi, siis kohustused liidetakse ja kohustuseperioodi kestuseks loetakse lühemat aega kestnud kohustuse kestus.

Lõike 7 kohaselt esitatakse kohustusealuse maa üleandmise korral PRIA-le seitsme kalendripäeva jooksul elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu andmed üleandja, ülevõtja ja kohustusealuse maaga seotud kohustuse üleandmise ning ülevõtmise kohta.

Lõike 8 kohaselt võib teine isik juhul, kui kohustusealune maa antakse üle teisele isikule, kohustuse üle võtta. Kui teine isik kohustust üle ei võta, siis üleantud maa osas kohustus lõpeb ja sanktsioone ei järgne.

Eelnõu §-ga 12 sätestatakse kohustuse suurendamise kord.

Toetuse saajal on õigus kohustust sama viieaastase kohustuse raames väheses mahus suurendada ja vähendada. Kui kohustust soovitakse suurendada suuremas mahus, algab taotlejal uus viieaastane kohustus. Väärtuslikke püsirohumaid inventeeritakse igal aastal ja toetuskeemi lisandub uusi maid. Lõigetega 1 ja 2 reguleeritakse, millisel juhul algab kohustuse suurendamisel uus viieaastane kohustuseperiood. Kui kohustust suurendatakse taotleja kohustusealuse maa pindalast selle maa arvelt, mille kohta ei ole kohustust võetud, siis kohustuseperioodi kestus ei muutu, kui kohustusealuse maa pindala suureneb kuni kaks hektarit või üle kahe hektari, aga moodustab kohustusealuse maa pindalast kuni 20 protsenti. Kui kohustust suurendatakse taotleja kohustusealuse maa pindalast selle maa arvelt, mille kohta ei ole kohustust võetud, üle kahe hektari ja see moodustab kohustusealuse maa pindalast üle 20 protsendi, siis algab taotlejal uus viieaastane kohustuseperiood.

Eelnõu §-ga 13 sätestatakse kohustuse vähendamise kord.

Võetud kohustust võib kohustuseperioodi kestel vähendada kuni kümme protsenti. Kohustus võib väheneda ka juhul, kui sama maa kohta võetakse rangemate nõuetega viieaastane keskkonnakohustus. Lõigete 1 ja 2 kohaselt võib kohustusealuse maa pindala vähendada, kui selle määruse kohane kohustus lõpetatakse osaliselt või täielikult ning sama maa kohta võetakse strateegiakava alusel antava turvas- ja erodeeritud mullaga väärtusliku püsirohuma kaitse toetuse, põhjavee kaitse alal asuva väärtusliku püsirohuma kaitse toetuse või pärandniidu hooldamise toetuse kohane kohustus.

Kui kaitsealade piirid muutuvad või kaitseala laieneb, võivad seni väljaspool kaitstavaid alasid asuvad pärandniidud muutuda pärandniidu toetuse õiguslikeks. Sel juhul tohib väärtusliku püsirohuma säilitamise toetuse asendada pärandniidu hooldamise toetusega. Kui

kohustusealuse maa pindala vähendatakse lõikes 1 või § 11 lõikes 8 sätestamata põhjusel, võib kohustusealuse maa pindala vähendada kuni kümme protsenti.

Kui kohustuseperioodi jooksul ilmneb, et kohustusealune maa vastab § 5 lõikes 5 nimetatud nõuetele, siis selle määruse kohane kohustus selle maa osas lõpeb. Kui näiteks viieaastase kohustuseperioodi jooksul muudetakse kaitseala piire ja siia maani väljaspool kaitseala asunud pärandniit muutub selle tõttu pärandniidu hooldamise toetuse õiguslikuks, aga taotleja ei taha seda toetuse kohustust võtta, ei pea ta väärtusliku püsirohumaa säilitamise toetust tagasi maksma.

Eelnõu §-ga 14 sätestatakse toetuse taotlemise kord.

Lõike 1 kohaselt esitab taotleja PRIA-le igal kohustuseaastal ajavahemikul 2. maist kuni 15. juunini elektrooniliselt PRIA e-teenuste keskkonna kaudu toetuse taotluse. PRIA e-teenuse keskkonna kaudu taotlemine võimaldab vältida vigu taotluse esitamisel, samuti on sellisel kujul dokumentide täitmine lihtsam, kuna paljud taotluse väljad on juba eeltäidetud ja süsteemis toimuvad automaatsed esitatud andmete kontrollid PRIA eri registrite kaudu. Taotlejal tuleb esitada maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruse nr 71 „Otsetoetuste saamise üldised nõuded, põhisissetuleku toetus, ümberjaotav toetus ja noore põllumajandustootja toetus“ § 10 lõikes 1, § 11 lõike 1 punktides 1–16, 19 ja 20 ja lõigetes 2–4 ning §-s 12 nimetatud andmed ning andmed selle kohta, millise väärtusliku püsirohumaa kohta taotleja põhitegevuse või tulemuspõhise lisategevuse elluviimise eest toetust taotleb. Kui taotleja lõpetab selle määruse kohase kohustuse osaliselt või täielikult ja võtab sama maa kohta § 13 lõike 1 kohaselt uue strateegiakava alusel antava väärtusliku rohumaa mullakaitse toetuse, väärtusliku rohumaa põhjaveekaitse toetuse või pärandniidu hooldamise toetuse kohustuse, tuleb tal esitada andmed selle kohta, et ta lõpetab selle määruse kohase kohustuse osaliselt või täielikult ja võtab sama maa kohta uue kohustuse § 13 lõike 1 kohaselt.

Lõigete 2 ja 3 kohaselt esitab taotleja nende põldude piiride muudatused, mille kohta ta toetust taotleb, hiljemalt kohustuseaasta 15. augustiks, ning komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 2022/1173, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 kohaldamise eeskirjad ühise põllumajanduspoliitika ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi kohta (ELTL 183, 08.07.2022, lk 23–34), artikli 7 lõike 1 punktide a ja c kohased taotluse muudatused hiljemalt kohustuseaasta 1. novembriks.

Lõike 4 kohaselt taotletakse toetust strateegiakava alusel antavate pindalatoetuste ning loomade pidamisega ja loomade heaolu soodustamisega seotud toetuste ühisel taotlusel. Nimetatud toetusi saab taotleda ajavahemikul 2. maist kuni 15. juunini PRIA e-teenuse keskkonnas. PRIA e-teenuse keskkonnas näeb taotleja eeltäidetud taotlusvormi, mis sisaldab eri toetuste taotlemiseks vajalikke andmeid, sealhulgas selliseid andmeid, mis on toetuste puhul samasugused, näiteks põllumajandusmaa ja põllul kasvatatavate kultuuride kohta. Kuna teatud hulk selliseid andmeid võetakse arvesse eri toetuste menetlemise korral, võimaldab nende ühekordne märkimine vältida vigu ning see vähendab ühtlasi taotleja halduskoormust. Seetõttu on otstarbekas esitada üks ühine taotlus kõikide eespool nimetatud toetuste kohta.

Eelnõu §-ga 15 sätestatakse taotleja, taotluse ja toetatavate tegevuste kontrollimine.

Lõike 1 kohaselt kontrollib PRIA taotluses esitatud andmete õigsust ning taotleja ja toetatava tegevuse toetuse saamise nõuetele vastavust.

Lõike 2 kohaselt kontrollivad tingimuslikkuse nõuete täitmist maaeluministri 21. detsembri 2022. a määruses nr 68 „Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuded ning kohustuslikud majandamisnõuded“ sätestatud asutused samas määruses sätestatud ulatuses. Nimetatud nõuete täitmist kontrollivad PRIA, Põllumajandus- ja Toiduamet ning Keskkonnaamet. Maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuete ning kohustuslike majandamisnõuete kontrollide korraldamisel (sealhulgas siis, kui need samad nõuded sisalduvad juba riigisiseses õigusaktis) peab arvestama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 artiklis 83 sätestatuga. Nimetatud nõuete kontrollimiseks võivad asutused kasutada olemasolevaid kontrolli- ja haldussüsteeme. Kontrolli all mõeldakse nii administratiivset kui ka kohapealset kontrolli. Kohapealse kontrolli tegemiseks võib kasutada kaugseiret või seda toetavaid asjakohaseid tehnoloogiaid. Kohapealsete kontrollide valim koostatakse igal aastal riskianalüüsi põhjal. Tingimuslikkuse puhul peab kontrollivalimi koostamise korral lähtuma nimetatud EL-i määruses sätestatust. Lisaks võib ette tulla, et tingimuslikkuse nõuete kontrollimisel tuleb kontrollida midagi enam, kui seda näeb ette muu riigisisene õigusakt.

Eelnõu §-ga 16 sätestatakse toetuse vähendamine ja ühise põllumajanduspoliitika abinõudega seotud EL-i finantshuvide kaitseks meetmete kohaldamine.

Lõike 1 kohaselt kohaldatakse toetuse vähendamise korral ELÜPS-i § 13 lõikes 3 sätestatut. PRIA võib vähendada makstavat toetust või keelduda toetuse maksmisest, arvestades rikkumise raskust, ulatust, püsivust ja korduvust, kui enne toetuse maksmist tehakse kindlaks, et taotleja rikub tegevuse elluviimise nõudeid või ei täida muid toetuse saaja kohustusi. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 artikli 65 lõikes 2 nimetatud pindala- ja loomapõhiste otsetoetuste ning maaelu arengu toetuste puhul tähendab mainitu seda, et taotleja on rikkunud selliseid nõudeid, mis ei ole toetusõiguslikkuse nõuded ja mille rikkumine toob kaasa toetuse vähendamise (näiteks on rikutud baasnõuet või toetuse tegevuse elluviimise nõuet). Nimetatud toetuste puhul tehakse taotluse rahuldamise ja toetuse maksmise otsus ühe otsusena. Kui enne selle otsuse tegemist tehakse kindlaks, et taotleja rikub tegevuse elluviimise nõudeid, siis vähendatakse toetust. See, mis ulatuses toetust vähendatakse, oleneb konkreetsest rikkumisest. Toetuse vähendamise ulatus otsustatakse kaalutusõiguse alusel, arvestades rikkumise raskust, ulatust, püsivust ja korduvust. Kui taotleja on rikkunud aga toetusõiguslikkuse nõuet, jäetakse taotlus rahuldamata.

Lõike 2 kohaselt vähendatakse lõikes 1 sätestatud juhul taotlejale antavat toetust, võttes aluseks taotluse alusel kindlaks määratud summa, mida taotlejal oleks õigus saada, millest on maha arvatud ELÜPS-i 12. peatükis sätestatud kaitsemeetmete kohaldamisega seotud summa.

Lõike 3 kohaselt kohaldatakse ühise põllumajanduspoliitika abinõudega seotud EL-i finantshuvide kaitseks meetmete kohaldamise korral ELÜPS-i §-des 107–110 sätestatut. Nimetatud paragrahvides sätestatakse järgmine:

- 1) ühise põllumajanduspoliitika abinõudega seotud EL-i finantshuvide kaitsemeetmete kohaldamise üldnormid;
- 2) ühtse haldus- ja kontrollisüsteemiga seotud kaitsemeetmed;
- 3) kaitsemeetme kohaldamine pettuse korral;
- 4) tingimuslikkusega seotud kaitsemeetmed.

Eelnõu §-ga 17 sätestatakse taotluse rahuldamine ja rahuldamata jätmine.

Lõike 1 kohaselt teeb PRIA taotluse osalise või täieliku rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse hiljemalt kohustuseaastale järgneva kalendriaasta 10. veebruariks.

Lõike 2 kohaselt teeb PRIA taotluse rahuldamata jätmise otsuse EL-i õigusaktides ja ELÜPS-i § 28 lõikes 3 sätestatud alustel. Nimetatud seaduse kohaselt tehakse lisaks EL-i õigusaktides sätestatud alustele maaelu arengu toetuse taotluse rahuldamata jätmise otsus ka siis, kui esineb vähemalt üks järgmistest asjaoludest:

- 1) taotleja, taotlus või toetatav tegevus ei vasta toetuse andmise ja kasutamise nõuetele, kui EL-i õigusaktidest ei tulene teisiti;
- 2) taotleja ei esita ega tee teatavaks menetluses tähtsust omavaid asjaolusid ja tõendeid või takistab kohapealse kontrolli tegemist;
- 3) taotlust ei rahuldata ELÜPS-i § 28 lõike 1, 2, 6, 7 või 8 kohaselt;
- 4) taotluses või taotluse menetlemise käigus on teadlikult esitatud valeandmeid.

Eelnõu §-ga 18 sätestatakse toetuse maksmine.

Toetus makstakse toetuse saajale esimesel võimalusel pärast toetuse saamise kohta otsuse tegemist, kuid hiljemalt kohustuseaastale järgneva kalendriaasta 30. juuniks.

Eelnõu §-ga 19 sätestatakse toetuse saaja andmete avalikustamine.

PRIA teavitab toetuse saajat tema andmete avalikustamisest ning töötlemisest Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2116 artiklites 98 ja 99 sätestatud alustel ja korras.

Eelnõu §-ga 20 sätestatakse rakendussäte. Tulemuspõhise lisategevuse elluviimise eest saab hakata toetust taotlema alates 2025. aastast. Väärtusliku püsirohuma hindamise meetoodika ja hindamisankeedid koostatakse koostöös LIFE'i projekti „Loodusrikas Eesti“ ja Tartu Ülikooli maastike elurikkuse töörühmaga 2024. aasta jooksul.

Eelnõu §-ga 21 sätestatakse määruse jõustumine. Määrus jõustub 1. jaanuaril 2024. aastal, kuna selle määruse kohane toetus rakendub alates 2024. aastast. Määruse § 9 jõustub 1. jaanuaril 2025. aastal, kuna tulemuspõhise lisategevuse elluviimise eest saab hakata toetust taotlema alates 2025. aastast.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas EL-i õigusega. Eelnõu ettevalmistamisel on lähtutud järgmistest määrustest:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 1–186);
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2116, mis käsitleb ühise põllumajanduspoliitika rahastamist, haldamist ja seiret ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1306/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 187–261).

4. Määruse mõjud

Eelnõu mõjusid on hinnatud Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 46 lõike 1 alusel. Eelnõu rakendamine toob kaasa otseseid positiivseid mõjusid majandusele ja elu- ja looduskeskkonnale ning kaudseid positiivseid mõjusid julgeolekule, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele. Eelnõu rakendamine ei too kaasa mõjusid sotsiaalvaldkonnale. Toetus on suunatud väärtuslike püsirohumaade säilitajatele. Toetusega hüvitatakse osaliselt toetuse saajale toetuse nõuete elluviimisega kaasnevad saamata jäänud tulu ja kulu.

Mõjud majandusele, sealhulgas ettevõtjate halduskoormusele

Mõju majandusele on positiivne. Toetus aitab kasutuses hoida kehvematel muldadel asuvaid ja intensiivseks toidutootmiseks ebasobivaid püsirohumaaid. Väärtuslike püsirohumaade majandamine on võrreldav pärandniitude hooldamisega, kuna tegemist on kõrge bioloogilise väärtusega püsirohumaadega, mille hulka kuuluvad ka väljaspool kaitstavaid alasid asuvad pärandniidud. Üle kahe kolmandiku Eesti hooldatavatest pärandkooslustest on koondunud nelja maakonda: Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakonda. Kahte kolmandikku nendest kooslustest hooldatakse karjatamise teel. Pindalaliselt on kõige rohkem pärandniite lihavesik kasvatajatel, aga pärandniitudel karjatatakse ka lambaid ja hobuseid. Toodanguks on veise- ja lambaliha, vill ning nahad. Niidetavatelt niitudelt kogutud heina kasutatakse peamiselt loomasöödaks. Suurem osa nendel aladel karjatatavatest loomadest on maheloomad, seetõttu jõuab turule rohkem mahedat tervislikku rohumaaveise- ja lambaliha. Poolloodusliku koosluse hooldamise toetust maksti 2022. aastal 828 taotlejale kokku 35 733 hektari kohta. Kuna toetusõiguslike väärtuslike püsirohumaade hektarite arv selgub alles pärast nende rohumaade inventeerimist, ei ole võimalik täpsemalt ennustada toetusega hõlmatud taotlejate ja maade hulka. Hankega kavandatakse aastatel 2023–2027 inventeerida 27 000 hektarit väärtuslikke püsirohumaaid. Väljaspool kaitstavaid alasid asuvaid juba inventeeritud pärandniite võiks lisanduda umbes 4000 hektarit.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju elu- ja looduskeskkonnale on positiivne. Väärtuslikke püsirohumaaid iseloomustab loodusliku taimestiku liigirikkus, mis loob tingimused ka teiste elustikurühmade rohkuseks. Nendega on seotud paljud putukad, linnud, loomad, samblad, samblikud ja mullaelustik. Väärtuslikel püsirohumaadel on oluline roll avatud maastikus elurikkuse säilimisel, samuti on nad olulised looduse hüvede ehk ökosüsteemiteenuste pakkujad. Väärtuslikud püsirohumaad on põllumajandusmaastikus mitmekesisuse allikad, tuumalad, mis pakuvad asendamatu tootmis-, paljunemis-, pesitsus-, elu-, talvitumis- ja varjupaiku väga paljudele organismidele, sealhulgas ka nendele, kes pakuvad otseselt põllumajandusele vajalikke looduse hüvesid, nagu näiteks tolmeldamine ja looduslik biotõrje. Samuti on väärtuslikud püsirohumaad olulised ja stabiilsed süsinikusidujad ning kliimamuutuste mõju leevendajad.

Mõju julgeolekule ja välissuhetele

Toetusel on toidujulgeolekule kaudne positiivne mõju. Väärtuslikud püsirohumaad asuvad tihti pigem kehvemate muldadega ääremaal ja nendes maakondades, kus intensiivset põllumajandustootmist on vähem. Toidujulgeolekule on tootmise hajutatusel positiivne mõju: väikesed kohalikud ettevõtted suudavad tagada piirkonna toiduga varustatuse ka kriiside ajal, kui suuremad tarneahelad võivad olla läbi lõigatud. Samuti ei sõltu vabapidamisest lambad ja veised kuigivõrd elektrikatkestusest ega sisseostetavast söödast, tagades seetõttu piirkonnas toidu varustuskindluse kriisi korral pikemaks ajaks.

Mõju regionaalarengule, sealhulgas linna-, maa- ja rannapiirkondadele

Väärtuslike püsirohumaade säilitamine ja hooldamine mitmekesistab maaelu ning tagab kogu Eestis toidutootmise praktikate paljususe ja piirkondliku toidu varustuskindluse. Sellistelt aladelt saadav toit on puhas ega sisalda keemiliste taimekaitsevahendite ja väetiste jääke, mis omakorda toetab inimeste tervist ja heaolu. Väärtusliku püsirohumaade säilitamise toetuseta väheneks hooldatavate püsirohumaade pindala ja kariloomade arv. Väärtuslike püsirohumaade hooldamine on osa maaelu mitmekesistamisest ning toetab maale elama asumist ja seeläbi kogu regionaalarengut. Kaudselt aitab nende alade hooldamine ja sealt saadud toodangu väärindamine kaasa piirkonna mainekujundusele, toidutraditsioonide tutvustamisele ja turismile.

Mõju riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Toetuse rakendamine ei too kaasa uute töökohtade loomise vajadust. Uuel programmiperioodil rakendub esimest korda pindalatoetustele pinnaseiresüsteem, mis peab võimaldama regulaarselt ja süstemaatiliselt vaadelda, seirata ning hinnata põllumajanduslikke tegevusi ja praktikaid põllumajandusmaal. Samuti võetakse kasutusse asukohapõhiste fotode mobiilirakendus IVA. Uued seire- ja kontrollisüsteemid võimaldavad vähendada kohapealsete kontrollide hulka ning PRIA töökoormust. Täpsem teave uute seire- ja kontrollisüsteemide kohta on leitav PRIA veebilehelt <https://www.pria.ee/>.

5. Määruse rakendamiseks vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Strateegiakava sekkumise „Väärtusliku püsirohumaade säilitamise toetus“ kogueelarve on strateegiakava kohaselt 8 112 300 eurot. Sellest on Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) osalus 80 protsenti (6 489 840 eurot) ning Eesti riigieelarve osalus 20 protsenti (1 622 460 eurot).

Uue programmiperioodi sekkumiste ettevalmistamiseks tuleb olemasolevad infosüsteemid kohandada vastavaks uue perioodi nõuetele. Määruse rakendamisega on seotud eelkõige IT-arenduskulu ning perioodi alguses ka täiendav tööjõukulu kasv. Vajalikud kulutused sekkumiste väljatöötamiseks kaetakse PRIA-le eraldatud eelarvevahenditest. Määruse rakendamisega ei ole kavandatud lisakulutusi ega -tulusi riigieelarve vahenditest.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 1. jaanuaril 2024. a. Määruse § 9 jõustub 1. jaanuaril 2025. a.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Strateegiakava ettevalmistamiseks moodustati 18. juunil 2019. aastal juhtkomisjon, kuhu kuulusid valdkondade huvigruppide ning riigiasutuste esindajad. Juhtkomisjoni ülesanne oli kujundada Eesti seisukohad EL-i ühise põllumajanduspoliitika maaelu arengu toetuste andmist reguleerivate õigusaktide kohta ning koordineerida strateegiakava koostamist, teha ettepanekuid ja kujundada seisukoht strateegiakava kohta enne selle esitamist Vabariigi Valitsusele. Lisaks kohtusid aastatel 2019–2020 valdkondlikud töögrupid, et valmistada ette strateegiakava. Juhtkomisjoni ja valdkondlike töögruppide materjalid leiab Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi veebilehelt.

Eelnõu esitati eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ja Kliimaministeeriumile ning saadeti informatsiooniks PRIA-le, Keskkonnaametile ja strateegiakava juhtkomisjonile. Rahandusministeerium ei kandnud ettenähtud tähtpäevaks eelnõude infosüsteemi EIS kirja eelnõu heakskiitmise või eelnõuga põhjendatult mittenoostumise kohta ning seetõttu loetakse eelnõu Vabariigi Valitsuse 13. jaanuari 2011. a määruse nr 10 „Vabariigi Valitsuse reglement“ § 7 lõike 4 kohaselt nimetatud ministeeriumi poolt kooskõlastatuks. Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi seisukohad Kliimaministeeriumi esitatud märkuste ja ettepanekute kohta on kajastatud seletuskirja lisan olevas märkuste ja ettepanekute tabelis.

(allkirjastatud digitaalselt)

Marko Gorban

Kantsler